

УДК 94(100:477:47+57)“1914/1918”:355.257.7
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2023.157.9>

Анна ХОБТА, студ. магістратури
ORCID ID: 0009-0000-4875-9604
e-mail: annakhobta2603@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ МІЖ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ ЦЕНТРАЛЬНИХ КРАЇН І НАСЕЛЕННЯМ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Вступ. Розглянуто взаємовідносини між військовополоненими Центральних країн і цивільним населенням України в роки Першої світової війни, їхню інтеграцію в новий соціокультурний простір.

Методи. Було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних історичних методів, зокрема історіографічний аналіз та аналіз тогочасних періодичних видань.

Результати. Проаналізовано динаміку взаємовідносин між військовополоненими Центральних країн та місцевим населенням українських губерній у роки Першої світової війни. Російська влада намагалася контролювати їхнє спілкування, однак ці зусилля були підірвані частою взаємодією між військовополоненими та місцевими жителями, включаючи спільні релігійні практики, економічні операції та романтичні стосунки, які приводили до шлюбів та народження дітей.

Висновки. Отже, ставлення місцевих мешканців українських губерній до іноземних військовополонених було амбівалентним. У досліджуваній період спостерігалася поєднання симпатії та відрази до бранців, що внаслідок політики Російської імперії переважно залежало від їхньої національної належності. Повідомлення про конфлікти, пов'язані з відмовою від роботи та її умовами, висвітлювали проблеми інтеграції праці військовополонених у суспільство, що загострювало соціальну напруженість, оскільки ресурси були обмежені, а конкуренція за робочі місця зростала. Ці питання вирішувалися з різним ступенем ефективності, що призводило до непокори і зниження дисципліни серед військовополонених. З наближенням кінця війни відбувалося подальше послаблення контролю за полоненими, що сприяло зростанню взаємодії між військовополоненими та цивільним населенням.

Ключові слова: Перша світова війна, військовополонені, Російська імперія, національна політика, відносини з місцевим населенням, українські губернії, Центральні країни.

Вступ

На початку ХХ ст. геополітична ситуація в Європі була напруженою і складною. Країни знаходилися в середині системи союзів і суперечностей, які виникли в результаті конкуренції за колонії, територіальні претензії та національні інтереси. Врешті-решт це призвело до початку масштабного воєнного конфлікту. Перша світова війна спричинила появу нових соціальних груп населення, однією з яких були військовополонені. В ході війни, внаслідок близькості до лінії фронту, полонені військовослужбовці Центральних країн були вивезені до українських губерній або ж відправлені транзитом в глиб Російської імперії. За рахунок іноземців відбувалося проникнення до соціокультурного простору іншого способу життя, комунікації та стилю поведінки.

Джерельною базою для написання статті слугували матеріали періодичної преси 1914–1918 рр.: "Киевлянин", "Утро", "Южная Копейка", "Киев", "Киевская мысль". Стосовно історіографічних напрацювань, що розкривають питання взаємовідносин військовополонених з місцевими жителями, варто виділити доробки О.Ю. Карабіна (Карабін, 2018, 2019), який розглядав взяття у полон, розміщення та облік військовополонених на українських територіях, а також різницю у ставленні влади та населення Російської імперії до різних національностей бранців у роки Першої світової війни; А.В. Кондратьєва та П.П. Щербініна (Кондратьєв, & Щербинин, 2009), що дослідили окремі аспекти взаємовідносин між полоненими та населенням Російської імперії. Н.В. Лобко (Лобко, 2017), О. Лейберов (Лейберов, 2006), А. Тарасов (Тарасов, 2018) досліджували використання праці військовополонених в різних регіонах України. Окремо слід виділити працю Т. Герасимова (Герасимов, 2017), який висвітлює історію повсякдення міст Правобережної України в роки Першої світової війни.

Методи

Було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних історичних методів, зокрема історіографічний аналіз та аналіз тогочасних періодичних видань.

Результати

Через тривалість і масштаб конфлікту військовий полон перетворився на вагомий атрибут війни. Величезний розмах бойових дій призвів до масовості цього явища. На східний фронт, де Російська імперія протистояла австро-угорській і німецькій арміям припала найбільша кількість бранців. До російського полону потрапили 2,1 млн австро-угорців, 170 000 німців, 60–80 тис. солдатів Османської імперії та кілька сотень болгар. Тоді як солдати російської армії становили найбільший відсоток серед полонених Центральних країн: у Німеччині – до 1, 5 млн осіб (60 %), в Австро-Угорщині – до 1,3 млн (65 %) (Нахтігаль, 2014, с. 143).

Тогочасна російська преса свідчить про те, що місцеві не лише не відповіли іноземцям ворожим ставленням, а й виявили до них турботу (Вопрос о военнопленных, 1915, с. 1). Так, наприкінці 1914 р. "Южная Копейка" опублікувала статтю: "Учора до Києва доправлено кілька великих партій австрійських полонених близько 81 тисячі осіб. Це була така маса, що вся Безаківська і Караваєвська вулиці до Б. Васильківської були зайняті полоненими. Такого видовища досі ще не було, – це потік полонених. Подивитися на цей потік було вельми цікаво і справді, цікавих зібралася чимала кількість. Вигляд у полонених змучений, жалюгідний. У багатьох замість шинелі накинута байкова ковдра. Публіка надіялася їх цигарками... Торговки надіялися їх булками і яблуками" (Доставка пленных, 1914). Часто при транспортуванні життя бранців закінчувалося прямо у вагонах. Решта ж перебувала у важкому стані. На місцях жителі підготовували вояків та співчували їм. Однак влада була негативно налаштована до подібних проявів милосердя (Карабін, 2019, с. 20).

Взаємовідносини між мешканцями українських губерній і військовополоненими Центральних країн характеризувалися комбінацією особистого досвіду та офіційної пропаганди. Російська влада поділяла військовополонених на категорії благонадійних і неблагонадійних осіб. Дана класифікація залежала не лише від національності, але й від статусу, стану полоненого тощо. У тогочасній пресі публікувалися матеріали, в яких австро-угорських полонених називали приємнішими за німецьких бранців. Це пояснювалося тим, що серед них була велика кількість русинів і поляків, які розуміли російську мову і розмовляли напівросійською, напівпольською. Кореспонденти в пресі також відзначали те, що полонені австро-угорці зовнішнім виглядом й мовою не відрізнялися від російських поляків чи українців. Це помітили як місцеві жителі, так і російські солдати.

Ця ситуація у багатьох викликала певний дисонанс. Адже те, як зображували ворога в засобах масової інформації, не збігалось з реальною дійсністю. Причому, згідно зі словами російських офіцерів, українці, які воювали на стороні Російської імперії, не розуміли сенсу війни, зважаючи на етнічну спорідненість з полоненими та місцевим населенням Галичини. В результаті російська влада, при веденні пропагандистської діяльності, разом із культивуванням страху та ненависті до ворога, повинна була враховувати факт їх подібності й близькості до частини населення Російської імперії.

Таким чином, створювалися негативні стереотипи, відбувалася дегуманізація противника. Наприклад, під час Першої світової війни мали місце стереотипи щодо австро-угорських військ серед російських солдатів. Останні сприймали австрійців як покидьків і кримінальних злочинців, які наносять шкоду військовополоненим, а також місцевому населенню. Щоб підкреслити небезпеку, яку несуть війська супротивника, їх зображували як жорстоких і безжалісних. А їх стійкість та завзяття пов'язували з примусом, алкоголем, кулеметами та іншою технікою, що розміщувалася позаду шеренг. Це сприяло формуванню у російських солдатів негативних установок і сприйняттю австрійських солдатів як жорстоких ворогів, з якими не можна було вести нормальну військову діяльність (Мосієнко, 2019, с. 149).

Особливо необхідно було підтримувати цей негативний образ для населення Правобережної України, через близькість до лінії фронту та спільний кордон з Австро-Угорщиною. Тому в київському військовому окрузі на початку 1915 р. було видано обов'язкову постанову, в якій містилась інформація про заборону вживати німецьку, угорську та турецьку мову в державних і приватних закладах, в оголошеннях, розмовах тощо. Окремий корпус жандармів від 27 березня видав наказ, за яким місцеві жандармські поліцейські управління залізниць зобов'язувалися зняти всі розміщені на станціях плакати з рекламою виробів німецьких фірм і фірм їх союзників. Подібні заходи розцінювалися як підтримка власного виробника, а також мови і культури імперії (Куцик, & Безпалько, 2020, с. 75–77).

Перебуваючи в полоні, заручники спілкувалися з жителями, відвідували православні храми та католицькі костели, інколи навіть вступали в шлюб з місцевими жінками (Мосієнко, 2019, с. 153). Вони не справляли враження ворогів і зовсім не відповідали сформованому пропагандою образу. Тому місцеві жителі й виявляли до них симпатію. Наприклад, у Житомирі у вересні 1914 р. один з полонених, підданий Австро-Угорщини, рухаючись у потоці з іншими бранцями, ніс у руках троянду, яку отримав від місцевої жительки міста. А у Кам'янці-

Подільському у травні 1915 р. хтось кинув букет конвалій до ніг військовополонених (Герасимов, 2019, с. 154).

Зафіксовано, що слов'янські бранці австро-угорської армії здавалися своїми, тоді як австро-угорські німці порівнювалися з хижими звірами, посадженими в клітку. Про це свідчила не лише манера їх поведінки, а й зовнішній вигляд: сіро-блакитна уніформа, злі похмурі обличчя, величезні жовті черевики з товстими підшвами, на яких виблискували голівки залізних цвяхів. Отже, диференціація австро-угорців за національною ознакою існувала (Мосієнко, 2019, с. 149–153).

У періодичній пресі висвітлювалися звірства німецьких військових, що спричинило ефект відризи до них з боку місцевого населення імперії. Проте на сторінках лунав заклик не уподібнюватися ворогу і навіть визнавалася недоторканність бранців і цивільних країни-противника (Когда окончится война? 1914, с. 1–2). Тим часом до жителів доходили історії з фронту, які задавали високий стандарт піклування про полонених військових (Орський, 1914, с. 2). А в газетах публікувалися статті, які містили інформацію про лояльне ставлення до бранців, зокрема: пораненого німця на операційному столі частували холодним пивом (Из дневника немецкого солдата, 1914, с. 2), або російські солдати ділилися з ворогом юшкою тощо (Голодные..., 1914, с. 2).

Отже, відображення соціальної поведінки населення щодо полонених різних національностей у містах України відзначалась виявом симпатії та співчуття. За період Першої світової війни зростала кількість полонених, тому громадськість звикла до їх присутності і перестала відчувати до них якісь незвичні емоції. Проте ситуація змінилася, коли 2 грудня 1914 р. до Києва доставили 250 турецьких полонених, які були в однострої, і привернули увагу населення до своєї національної належності (Герасимов, 2017, с. 154–156).

У контексті перебігу війни проблема взаємодії полонених з місцевим населенням неодмінно потребувала розв'язання з боку влади. Одним із рекомендаційних заходів, запроваджених у Харківській губернії з метою зменшення контактів між полоненими та місцевим населенням, була відправка бранців до сільських населених пунктів з охороною та обов'язковим казарменим розміщенням. Проте вже у 1916 р. було зафіксовано помітні зв'язки між полоненими та місцевими жителями, у яких вони працювали (Карабін, 2018, с. 84–85).

Стосунки між полоненими та місцевим населенням у Російській імперії обмежувала низка циркулярів. Але, незважаючи на наявність обмежень – їх виконання було неможливим через недостатню кількість охорони. Ці обмеження могли мати підґрунтя в окремих випадках негативного впливу військовополонених на російських солдат, які змушені були захищати свою батьківщину. Зокрема, чеські військовополонені, які відмовилися воювати на боці Російської імперії, відверто проявляли свою перевагу над російськими солдатами, що викликало гнів останніх. Зазначене обмеження стосувалося й слабо контрольованих німецьких колоній на Півдні України, де полонені могли вільно спілкуватися з місцевим населенням. Поряд з цим, згідно зі свідченнями деяких полонених, зокрема Мартіна Марека, полонені слов'янських національностей могли вивчати російську мову та брати шлюб із місцевими жителями (Тарасов, 2018, с. 50).

На Ніжинщині полонені могли проживати поряд із місцевим населенням. Жандармські повідомлення свідчать, що односельці це сприймали спокійно. Однак з посиленням соціальної напруги, оскільки утримання іноземців лягало на плечі місцевого населення, а на

робочих місцях з'явилася жвава конкуренція, ставлення до полонених з боку мешканців міст та сіл погіршилося (Лейберов, 2006, с. 93–96).

Військовополонені, які здебільшого перебували у місцевих селах та містах, стали важливим джерелом інформації для населення. Через них жителі отримували інформацію про ситуацію на фронті та життя за кордоном. Зокрема, у Києві, на вулиці Караванській, де часто зустрічалися полонені, люди дізнавалися про величезні втрати російських військ, які замовчувала російська пропаганда. Отримана інформація змінювала світогляд громадян, адже офіційні повідомлення не завжди викликали довіру, а листи, що надходили з фронту, підлягали військовій цензурі. Проте місцеві мешканці часто перекручували інформацію, що сприяло поширенню різних чуток – це одна з причин, чому російське керівництво намагалось завадити таким зв'язкам.

На залізничних станціях взаємовідносини між полоненими та місцевим населенням включали економічну взаємодію, яка часто розглядалась як незаконна. У момент зупинки потягів торговці підходили до вагонів з продуктами харчування, хоча такі дії були під забороною з літа 1914 р. За часоення правопорушення, як у випадку з К. Криловою, киянкою, яка була арештована на 5 днів 16 червня 1916 р., передбачалися кримінальні наслідки. Полонені, які не мали достатньо коштів на їжу, продавали свої речі скупникам. 14 липня 1916 р. Ф. Запорожцева та П. Віцина були затримані підозрюваними в продажу солдатських речей, у тому числі мішків із 5 австрійськими наметами та кришкою від казанка.

Під час війни як промисловість, так і сільське господарство потребували значної кількості робочої сили. Військовополонених, які сумлінно виконували свої обов'язки, незважаючи на їхню належність до ворожого табору, дуже високо цінували. Полонені офіцери, переважно чехи, зазвичай не займалися фізичною працею, мали свободу пересування за місцем їх розміщення та могли майже безперешкодно встановлювати зв'язки з місцевим населенням. Водночас жителі Російської імперії вважали режим, установлений для офіцерів, занадто м'яким.

Місцеве населення також висловлювало невдоволення свободою військовополонених, що стала можливою завдяки зайнятій позиції їхніх власників. Наприклад, використовуючи працю бранців у кількості до 10 осіб, власники не забезпечували їх охорону, оскільки це було економічно не вигідно. У сільському господарстві військовополонені могли жити разом з господарями й відпускатися без нагляду. Проте, незважаючи на слабкий нагляд, втечі з європейської частини Російської імперії були рідкісним явищем (Белова, 2015, с. 199–201).

У сільському господарстві, під час періоду війни, роботодавці були відповідальні за утримання військовополонених. Вони мали забезпечувати їх продовольством, одягом та медичною допомогою. Крім того, полонені не могли відлучатися з місця роботи без письмової згоди. У разі невиконання роботи вони отримували штраф. Однак між роботодавцями та полоненими часто виникали конфлікти, причому не лише через військовополонених, а й з вини роботодавців. Так, у Лебединській повітовій земській управі зазначали, що головним джерелом конфліктів став нечіткий облік робочих днів, який наймачі вели довільно, а також те, що бранцям не достатньо платили. Не рідко полонені відмовлялися від роботи через невдоволення якістю їжі. Під час розслідування таких актів непокорі виявлялося, що вони просили більше молока, м'яса та сала. Однією з причин конфліктів між роботодавцями та полоненими були

умови утримання останніх. Військовополонені складали скарги на затримку або повну відсутність заробітної плати, на велику кількість роботи, побої зі сторони наймачів та інші подібні факти. Держава намагалась вирішити цю проблему шляхом відбирання полонених у господарів. Так, у господаря Г. Т. Подоляка відібрали полонених за погані умови утримання. У звіті було зазначено, що їх били, погано годували та не віддавали частину зарплати.

Роботодавці мали право повертати полонених, які виявилися непридатними для роботи в сільському господарстві або промисловості. Зокрема, тих, які прикидалися хворими, не виходили на роботу, погано впливали на своїх товаришів тощо. У тогочасній пресі згадувалося про застосування праці полонених у Донецькому басейні в середині 1915 р. Зокрема, писалося про те, що бранці ухиляються від робіт, відмовляються працювати у свята, про проблему охорони та вартування, велику вартість утримання військовополонених, що не співвідноситься з продуктивністю їх праці тощо (Труд военнопленных в донецком бассейне, 1915, с. 5).

Отже, можна зробити висновок, що в деяких конфліктах були винні саме полонені, адже вони без дозволу залишали роботу, ухилялися або відмовлялися від неї, прикидалися хворими тощо. У таких випадках поліція застосовувала проти бранців арешт на три–сім днів. Варто зазначити, що полонені мали право відмовлятися від праці, яка безпосередньо стосувалася війни. Наприклад, полонені, яких відправили до Лебединського земського ремісничого училища, відмовилися працювати, оскільки училище виготовляло вози для потреб війни. Це було відповідно до норм, встановлених Гаазькою конвенцією 1907 р., згідно з якою бранці не могли бути використані на роботах, які безпосередньо стосуються війни (Лобко, 2017, с. 19–20).

Загалом взаємини між полоненими та роботодавцями були складними і підпорядковані економічним і соціальним факторам. Наприкінці 1914 р., коли попит на робочу силу зріс, було вигідним найняти полонених на роботу в сільському господарстві чи промисловості. Водночас роботодавці не завжди дотримувалися правил утримання бранців, які скаржилися на затримку заробітної плати, високу кількість роботи та побої зі сторони наймачів. Однак полонені про це мовчали, оскільки були зацікавлені у збереженні місця роботи. Згодом, коли з'явилися нові робочі місця та збільшилась кількість робочої сили, місцеві жителі стали розглядати полонених як конкурентів, що стало джерелом відкритих конфліктів. Щоб уникнути таких ситуацій, місцева влада відправляла взятих на роботи полонених до спеціально створених таборів. У 1916–1917 рр., після заборони урядом підвищувати зарплату полоненим, їх дисципліна значно погіршилася, що призвело до поширення актів непокорі (Карабін, 2018, с. 86).

Особливої уваги заслуговують відносини бранців з жінками. У серпні 1914 р. київський журналіст В. Ват сформував новий образ міської жительки на ім'я Манічки Кандитатової, яка була дуже зацікавлена в іноземних полонених. Вона купувала солодощі та відправлялася на зустріч до австро-угорських вояків. Декілька разів їй вдалося закохатися, в цілому образ таємничого військового захоплював її уяву (Герасимов, 2017, с. 154–156).

Жінки проявляли інтерес до полонених й через те, що мобілізація викликала нестачу чоловічого населення. У 1914–1915 рр. військовополонених нерідко розміщували в будинках жінок, чоловіки яких були мобілізовані на фронт, або вдовиць. Адже внаслідок масовості

полону місць для розміщення в таборах не вистачало. У процесі спільного проживання між жінками та бранцями часто виникала симпатія, були випадки сексуальних стосунків, що призводило до появи незаконних дітей. Найбільше таких стосунків було зафіксовано зі словаками та чехами. У зв'язку із цими обставинами у жовтні 1915 р. російська влада дозволила укладати шлюби з військовополоненими, підданими Австро-Угорщини. Таке право отримували слов'яни, які набули російське підданство або були взяті на поруки (Дмитрієва, 2013, с. 96–97).

Особливе ставлення суспільства виявлялося до жінок, які мали стосунки з німцями, – їх критикували. У той же час німців, що мали подібні відносини, звинувачували у приниженні місцевих жінок. Часто жінки самі приходили до земської управи з проханням виділити їм конкретного полоненого під приводом того, що він добре справляється з роботою. Деякі полонені, зокрема серби, писали рапорти з проханням одружитися. Проте влада докладала всіх зусиль, щоб перешкодити таким союзам. Не допомагало й те, що іноді вдовиці були не проти нових стосунків.

Чутки про відносини полонених з російськими жінками доходили й на фронт. Багато російських солдатів вимагали не допускати бранців жити з їхніми жінками. Зокрема, у звітах військово-цензурних відділів за 1915–1917 рр. було зазначено, що в листах російських солдатів ставиться питання вірності дружин військових. 12 червня 1916 р. штаб верховного головнокомандувача розіслав копії розпорядження до всіх військових округів щодо того, що відносини між полоненими та місцевими жителями мають бути піддані контролю.

Іноді у стосунках з полоненими помічали навіть заміжніх жінок. Тому мали місце випадки, коли місцеві мешканці нападали на полоненого австрійця саме за його зв'язок з однією з місцевих мешканок. Внаслідок інциденту жінку було поранено, тим часом її чоловік висловив співчуття, що її не вбили. У зв'язку з цим було надіслано колективний лист до мешканців з вимогою вбивати всіх, хто матиме будь-які стосунки з австрійцями.

Війна наклала свій відбиток і на дітей, які відчували на собі тиск російської пропаганди, однак виявляли інтерес до полонених, які вже не були небезпечними противниками. Російська влада пропагувала образ ворога, який породжував у дітей ненависть до них, але існувала й цікавість. З одного боку, вони відмовлялися вчити німецьку мову, а з іншого – відчували інтерес до полонених. Тому мали місце випадки, коли молодь грала з бранцями та підгодовувала їх. Російська влада вводила штрафи та накладала стягнення за контакти з полоненими, що додатково посилювало напруження у суспільстві. Варто зазначити, що на той час 90 % населення Російської імперії не знало іноземних мов, у тому числі німецької. Це тягло за собою складнощі в їх вільному спілкуванні з місцевими мешканцями, адже бранці потребували перекладачів (Кондратьєв, & Щербинин, 2009, с. 354–357).

Загалом унаслідок лояльного ставлення російської влади до окремих національностей, зокрема слов'янських з проросійською орієнтацією, полоненим були надані певні привілеї, у тому числі й свобода пересування. Тому вони могли безперешкодно встановлювати зв'язки з населенням. З наближенням кінця війни контроль над військовополоненими Центральних країн почав послаблюватись. Вже у 1917 р. військовополонені вільно пересувалися містами та селами, спілкуючись з

місцевим населенням та проживаючи в приватних квартирах (Тарасов, 2018, с. 50).

Дискусія і висновки

Отже, враховуючи наукові дослідження з цієї теми, матеріали періодичної преси часів Першої світової війни, можна зауважити, що взаємовідносини між військовополоненими та місцевим населенням були явищем багатограним і часто суперечливим.

Всупереч ворожому образу, який культивувала офіційна пропаганда, військовополонені часто отримували співчуття і допомогу від місцевих мешканців, кидаючи виклик негативним стереотипам. Прибуття військовополонених на російську територію, їхня подальша інтеграція в робочу силу та взаємодія з цивільним населенням – від економічного обміну до інтимних стосунків – виявили багатогранність людського фактору в жорстких рамках війни. Культурна і мовна схожість з полоненими слов'янських національностей сприяла симпатії і полегшувала інтеграцію бранців у нове середовище.

Однак з часом ця динаміка ставала все більш напруженою через економічну конкуренцію та соціальний вплив присутності військовополонених. Спроба регулювання та обмеження взаємодії між військовополоненими та населенням імперії підкреслювали зростаюче занепокоєння щодо впливу іноземних громадян. Випадки трудових спорів, а також зростання кількості несанкціонованих інтимних стосунків ще більше ускладнили соціальну структуру.

Внаслідок спілкування місцевих із військовополоненими витик інформациі та поширення різного роду чуток, сприяли зростанню скептицизму та недовіри до офіційної комунікації воєнного часу, підриваючи імперські нарративи. У цьому контексті присутність військовополонених стала мікрокосмом ширшого суспільного напруження під час Першої світової війни, де політика, пропаганда та суспільні настрої перетиналися з реаліями війни, окупації та людських стосунків.

Список використаних джерел

- Вопрос о военнопленных. (1915, 17 декабря). *Киевлянин*, 347.
- Герасимов, Т. (2017). *Міста правобережної України і Перша світова війна: повсякденна історія*. ТОВ "Меркьюрі-Поділля". https://shron1.chtyvo.org.ua/Herasymov_Tymofii/Mista_Pravoberezhnoi_Ukrainy_i_Persha_svitova_viina_povsiakdenna_istoriia.pdf
- Голодные (Бирж Ведомости). (1914, 30 октября). *Киевлянин*.
- Дмитрієва, О. Є. (2013). Політика російської влади по відношенню до військовополонених чехів та словаків у період Першої світової війни. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Історія та географія"*, 49, 93–97.
- Доставка пленных. (1914, 20 ноября). *Южная Колейка (Киев)*.
- Из дневника немецкого солдата. (1914). *Киевлянин*. 4 сентября.
- Карабин, А. (2018). Разница в отношении властей и населения Российской империи к военнопленным разных национальностей в годы Первой мировой войны. *Acta historica Neosoliensia Vedecký časopis do historické vedy*, 21(1), 76–89.
- Карабін, О. (2019). Питання взяття у полон, розміщення і обліку німецьких та австрійсько-угорських військовополонених на українських територіях у роки Першої світової війни. *Грані*, 22(9–10), 15–28. <https://doi.org/10.15421/171987>
- Когда окончится война? (1914, 25 августа). *Киев*.
- Кондратьев А. В., & Щербинин П. П. (2009). Военнопленные и провинциальное общество Российской империи в период Первой мировой войны 1914–1918 гг. *Вестник ТГУ*, 12(80), 354–357.
- Куцук, Р., & Безпалько, Б. (2020). "Демонізація" ворога як прийом Російської імперської пропаганди в роки Першої світової війни. *Київські історичні студії*, 1(10), 75–82. <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2020.1.10>
- Лейберов, О. (2006). Військовополонені на Ніжинщині в роки Першої світової війни. *Ніжинська старовина: Науковий історико-культурологічний збірник*, 2(5), 92–97. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/20167/11-Leiberov.pdf?sequence=1>
- Лобко, Н. В. (2017). Використання праці військовополонених в Лебединському повіті в період Першої світової війни. *Сумська старовина*, 51, 16–24. <https://starovyna.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/2-Lobko.pdf>

Мосієнко, О. В. (2019). *Російська та Австро-Угорська пропаганда на південно-західному фронті в 1914–1917 рр.* [Рукопис дис. канд. іст. наук]. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. https://shron1.chtyvo.org.ua/Mosienko_Oleksandr/Rosiska_ta_avstro-uhorska_propahanda_na_Pivdenno-Zakhidnomu_fronti_v_19141917_g.pdf? Нахтигаль, Р. (2014). Военнопленные в России в эпоху Первой мировой войны. *Quaestio Rossica*, 1, 142–156.

Орский, В. (1914, 27 августа). На пути ко Львову (из рассказа раненого офицера). *Киевская мысль*.

Тарасов, А. (2018). Військовополонені центральних держав на підприємствах Півдня України (1914–1917): характеристика національного складу. *Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал*, 46–54.

Труд военнопленных в донецком бассейне. (1915, 28 июля). *Утро*, 2736.

References

Delivery of prisoners. (1914, 20 November). *Yuzhna Kopeyka (Kyiv)* [in Russian].

Dmitrieva, O. E. (2013). The policy of the Russian authorities towards the Czech and Slovak prisoners of war during the First World War. *Collection of scientific works of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. "History and Geography"*, 49, 93–97 [in Ukrainian].

From the diary of a German soldier. (1914, 4 September). *Kievlyanin* [in Russian].

Gerasymov, T. (2017). *Cities of the Right-Bank Ukraine and the First World War: Everyday History*. Mercury-Podillya LLC [in Ukrainian].

Hungry (Birzh Vedomosti). (1914, 30 October). *Kievlyanin* [in Russian].

Karabin, A. (2018). Differences in the Attitude of the Authorities and the Population of the Russian Empire to Prisoners of War of Different Nationalities during the First World War. *Acta historica Neosoliensia Vedecký časopis to historické vedy*, 21(1), 76–89 [in Russian].

Karabin, O. (2019). Issues of Capturing, Accommodation and Accounting of German and Austrian-Hungarian Prisoners of War in the Ukrainian

Kondratiev A. V., & Shcherbinin P. P. (2009). Prisoners of War and Provincial Society of the Russian Empire during the First World War of 1914–1918. *TSU Vestnik*, 12(80), 354–357 [in Russian].

Kutsyk, R., & Bezpalko, B. (2020). "Demonisation" of the enemy as a technique of Russian imperial propaganda during the First World War. *Kyiv Historical Studies*, 1(10), 75–82 [in Ukrainian].

Labour of prisoners of war in the Donetsk basin. (1915, 28 July). *Morning*, 2736 [in Russian].

Leiberov, O. (2006). Prisoners of War in the Nizhyn Region during the First World War. *Nizhyn antiquity: Scientific historical and cultural collection*, 2(5), 92–97 [in Ukrainian].

Lobko, N. V. (2017). The use of prisoner of war labour in the Lebedyn district during the First World War. *Sumy antiquity*, 51, 16–24 [in Ukrainian].

Mosienko, O. V. (2019). *Russian and Austro-Hungarian Propaganda on the Southwestern Front in 1914–1917* [Manuscript for a PhD in History]. M.S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies [in Ukrainian].

Nakhtygal, R. (2014). Prisoners of War in Russia during the First World War. *Quaestio Rossica*, 1, 142–156 [in Russian].

Orsky, V. (1914, 27 August). On the way to Lviv (from the story of a wounded officer). *Kyivska mysl'* [in Russian].

Tarasov, A. (2018). Prisoners of War of the Central Powers at the Enterprises of the South of Ukraine (1914–1917): Characteristics of the National Composition. *Military and historical meridian. Electronic scientific professional journal*, 46–54 [in Ukrainian].

Territories during the First World War. *Grani*, 22(9–10), 15–28 [in Ukrainian].

The question of prisoners of war. (1915, 17 December). *Kievlyanin*, 347 [in Russian].

When will the war end? (1914, 25 August). *Kyiv* [in Russian].

Отримано редакцією журналу / Received: 30.11.23

Прорецензовано / Revised: 07.12.23

Схвалено до друку / Accepted: 15.12.23

Anna KHOBTA, Master's Student

ORCID ID: 0009-0000-4875-9604

e-mail: annakhobta2603@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

RELATIONS BETWEEN PRISONERS OF WAR OF THE CENTRAL COUNTRIES AND THE POPULATION OF UKRAINE DURING THE FIRST WORLD WAR

Background. The article examines the relationship between the prisoners of war of the Central countries and the civilian population of Ukraine during the First World War, their integration into a new socio-cultural space.

Methods. A set of general scientific and special historical methods was used, including historiographical analysis and analysis of periodicals of the time.

Results. The article analyses the dynamics of relations between prisoners of war of the Central countries and the local population of Ukrainian provinces during the First World War. The Russian authorities attempted to control their communication, but these efforts were undermined by frequent interactions between POWs and locals, including shared religious practices, economic transactions, and romantic relationships that led to marriages and the birth of children.

Conclusions. The attitudes of local residents of Ukrainian provinces towards foreign prisoners of war were thus ambivalent. During the period under study, there was a combination of sympathy and disgust for the prisoners, which mainly depended on their nationality, as a result of the Russian Empire's policy. Reports of conflicts related to refusal to work and its conditions highlighted the problems of integrating prisoner of war labour into society, which exacerbated social tensions as resources were limited and competition for jobs increased. These issues were addressed with varying degrees of effectiveness, leading to disobedience and reduced discipline among prisoners of war. As the end of the war approached, there was a further weakening of control over prisoners, which contributed to the growth of interaction between prisoners of war and the civilian population.

Keywords. World War I, prisoners of war, Russian Empire, national policy, relations with the local population, Ukrainian provinces, Central countries.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.